

funcionat molt de temps com un mer substitut o variant vulgar de *cadàver*. I s'observa, per la gent que l'usa, que de primer no era pas cosa de gent de baixa qualitat ni rústica ni encara menys se sentia com un barbarisme. El Baró de Maldà ho aplica a l'aviram sacrificat: «previsions de tots aquells *calabres* i anyells, per lo vinent diumenge, que se fa una numerosa sortija» (*Coll. Bona Vida*, 86); *calabre* és la forma que el *D'Ag.* recull a l'Alta Garrotxa, Besalú, Agramunt i Tortosa, i la que registra en un antic romanç popular. Mentrestant anava penetrant *cadàver* cada vegada més, per bé que durant molt de temps el rebutgés com a cosa forastera molta gent, que en part el sentien erradament —i no sempre els més incultes—, més ja com a mot castellà que no pas llatí. A desgrat de tot, la variant sàvia es propagava, si bé el canvi estigué menys avançat, en el S. XIX, a la pagesia que a la capital. I això fa que sigui encara *calabre* la forma que aportava Verdager a la seva regenerada llengua literària: «amuntega *calabres* ab *calabres*», *Atl.* VI, esborrall de 1867 (vers canviat després, cf. VI, 22b); «un gegantí *calabre* que van a amortallar», escrivia encara en el seu original de 1877, IV, 4d, i també en la *Introd.*, 11.2. Però Balari li suggereix que ho canviï en *cadavre*, i ell ho accepta en l'ed. definitiva, de 1878. Des de llavors aquesta forma mixta o transaccional fou molt usada pels escr. Renaix.; i em recorda que així ens ho ensenyaven encara a l'escola en els anys 1910-5: solament a partir de 1913 és quan l'acció de Fabra i l'IEC encoratjà tothom a colgar aqueixos porucs compromisos i inelegants barreges.

D'allí endavant *calabre*, sense quedar obsolet, restà només com a cosa de pagesos o vilatans poc cultivats; especialment amb el sentit de 'carnús d'un animal', que se sentia molt en el quart decenni del segle: p. ex. a la Vall de Cardós (el d'una mula, Tavascan, 1934), a Sant Pol de Mar (d'un pop mort, 1936). Tal com *carnús* en català o *charogne* en francès, o com *calavera* 'home viciós (donívol, tavernari, etc.)', esdevenia apte *calabre* per pendre sentits vàriament pejoratius; i en particular el de 'tafur, jugador empedreit', amb el qual el registra el *D'Fa.* i ja l'usà Coromines en un article bancari del 6-I-1923 (*Diaris i Rec.* II, 383) (acc. en la qual pogué jugar especial paper la contaminació que apunto en nota;¹ cf. Spitzer, *ZRPb.* LIII, 150). D'ací pot passar a especialitzar-se en l'acc. de 'croupier', 'encarregat de la «banca» en una taula de joc, per compte de l'amo de l'establiment', en què l'usa passim el mateix Coromines en *De Plaer no n'hi ha mai prou* (p. ex. VII, ed. 1.ª, p. 211), i en *Prometeu*: «a la ruleta, les frases rituals els *calabres* les deien sempre en castellà: —*Hagan juego, señores* ---» (cap. 4, iii, 1.ª ed., p. 82).

DERIV.: *Cadaverar* i *cadaverós* [mj. S. xv, *AlcM*]; *cadavèric* [1803, Belv.]. *Descalabrar* [o *escalabrar*, S. XVI], derivat més castellà que català, veg. *DCEC*.

¹ Sembla haver-hi hagut també alguna acció de la família de *calabriada* i *calabriar* 'falsificar', 'titar aigua al vi' (*DCEC* I, 583); en relació amb això es tindran encara en compte les glosses llatines *calabri*:

obsceni foetore (*CGL* v, 275.5), *calabrum*: genus versuum malorum, *calabri*: versus obsceni (ib. IV, 30.1; v, 626.32, 595.61).

⁵ CADEC, 'conífera semblant a un ginebre dels més grans', *Juniperus Oxycedrus*, del més antic *cade* (conservat en els noms de lloc *Montcada*, *Cadenet*, etc.), oc. *cade*, provinents del ll. tardà CATĀNUM, id., mot d'origen estranger, rebut d'un substrat alpino-pirinenc d'identificació incerta, potser en definitiva indoeuropeu, però alterat pels lígurs (cf. lit. *kadagys* 'ginebre', pruss. ant. *kadegis*, txec *kadik*, estonià *kadakas* id.). □ 1.ª doc.: *cada* c. 1780, APAlau; *càdec* 1871, Joan Teixidor, Cebrià Costa (p. 232); oc. *cade* S. XIII.

¹⁵ Del català va passar al cast. mod. *cada* [c. 1800]: més informació en Colmeiro, *Enum.* IV, 725; *DCEC* I, 570-1, i *DECH*. Com és sabut, el *Montcada* més famós es troba documentat molt sovint, des d'època reculada (S. XI i abans) en les formes *Montcàdan*, o les llatinitzants *Montecátanus*, *Montecátenus*.¹

²⁰ Arbre d'aparició més densa en les terres del Midi que en les catalanes, en occità en trobem documentació més abundosa, a partir de Daudè de Pradas, S. XIII: «prendetz la goma del ginebre, / so es albre; e sembla pebre / sa fruita, cant es ben madura; / et, en la nostra parladura, / a nom *cade*», veg. Rayn. II, 285a, i Schutz, *Speculum* XV, 478-9.² Una altra vella documentació indirecta del nom ens la dona *Cadenet*, poble del districte d'Apt (Vauclusa), del qual Holder recull una forma *Cadanetum*, ja antiga, però tanmateix d'època romànica, ja amb sonorització de la -t del collectiu CATANĒTUM 'bosquet de càdec, ginebrar'; d'ací el nom del trobador *Cadenet*, molt conegut, que degué ser del primer quart del S. XIII (obra editada per Appel, Halle, 1920; cf. Jeanroy, *Po. ly. des Troub.* I, 162-3; R. Vidal de Besalú en parla com d'un coetani, en *So fo el temps* --- (*Supl.*, v. 252). Altament també entre nosaltres existeix *Cadanet* com a cognom (B.-Empordà i Gironès, *AlcM*).

³⁰ Avui *cade* està ben arrelat en una ampla zona occitana que comprèn tot el llenguadocià oriental i el domini provençal lato sensu fins a Niça, cf. *ALF*, 635, *FEW* II, 490, i que cap al NE. arriba fins al caire extrem del delfinès occitànic (Queyràs, etc.), en la forma *chai* (*tsai*), amb la normal caiguda local de la -r intervocàlica (en part sembla tractar-se allí del *juniperus communis*);³ en altres punts ha passat a designar la gatosa («ajonc épineux» en el Tarn: Gary).

Referma el caràcter de mot arrelat i conegut a Provença l'aparició repetida a les obres de Mistral, tant parlant de la zona rodanesa, com del muntanyam niçard: «c la Durènço, / aquilo cabro, / alandrido, feroujo, alabro, / que rousing en passant e *cade* e rebaudin», *Mireio* III, 26.3; «se precipito la flamado / --- se torson / lis èuse, li pin se bidorson, / li *cade*, li drui se perforçon / e sauton ---», *Calendau* XII, 57.6 (traduït «grands genévriers, *Juniperus oxycedrus*»); comprovat encara pels derivats collectius: «arbre dóu mount Gibau, pinedo, / eusiero, nerto e *cadenedo*» (*Calendau* I, 17.2, 55.1), «arregardàs la